

Kapitola z dějin Ústavu pro českou literaturu

Bylo to někdy kolem 20.května 1949, kdy jsem poprvé vstoupil do honosného studeného paláce na Národní třídě, dnes sídla prezidia Československé akademie věd, který pro Českou spořitelnu na počátku šedesátých let 19.století postavili zámožní měšťané. Od vchodu, hlídaného už tehdy vykrmenými lvy, nešel jsem však do haly, kde se ještě u přepážek tísnil drobní i velcí spořilové. Já se onoho pro mne památného dne ubíral po nepohodlných schodech až do druhého patra, kde tehdy sídlil zcela mladičkový Ústav pro českou literaturu, náležející nebožce České akademii věd a umění. V době možných i nemožných zkratek začali mu sami jeho pracovníci říkat ÚPRČELI.

V neveliké kanceláři s oknem na Národní přijal mě vysoký štíhlý muž, u něhož jsem se měl na přání svého pana profesora hlásit jako nový pracovník. Ten milý pán působil na mne už zcela zrale, ač mu tehdy bylo teprve osmatřicet let, ale taková je už optika mládí, které ještě nedokončilo vysokou školu. Tajemník Ústavu, náš dnešní jubilant, přijal mě přátelsky. A protože se vždy dovedl lidem dívat přímo do očí, prosvítil si i mne hned při prvním setkání. Dal mi také užitečné informace. Když hovořil, nezapřel, že je Moravák, i když samozřejmě nemluvil jako Francek z Maryši či Mánek z Gazdiny roby.

Netrvalo dlouho a stal jsem se - od 7. listopadu 1949 - zaměstnancem instituce, po níž jsem vlastně netoužil, protože jsem po celá studia dělal vše, abych nebyl literárním historikem, ale historikem divadla. Mé životní plány ostatně mířily z Prahy. Dlouho jsem si pohrával s představou, že budu dramaturgem v Náchodě či v Hradci Králové a že se při té práci věnuji i dějinám divadla. Přání pana profesora Mukařovského, mého milého učitele, jsem však oponovat jaksi nedokázal. Pan profesor, který moje divadelní zájmy přirozeně znal, mi sliboval, že je budu moci v Ústavu také rozvíjet. Kromě toho mi tehdy moudře řekl, že dnes už první místo nemusí být místem posledním, jako tak často v minulosti. Časy, kdy se někdo posadil třeba do banky a tam už zůstal až do penze, jen snad měnil židle a místnosti, minuly. Pan profesor krátce a dobře potřeboval v Ústavu mít své lidi, a tak lákal některé žáky tíhnoucí k marxismu, aby mu pomohli. Mne tam poslal pracovat ještě krátce před rigorózy, ač, jak se pak ukázalo, po řadu měsíců pro mne neměl plat.

Tak se stalo, že jsem se nečekaně stal poddaným dr. Rudolfa Havla, protože mladý Ústav staré Akademie řídil především on. Vedení této instituce sice spočívalo na triumvirátu Pražák-Mukařovský-Wollman, kteří se prý měli ve výkonu funkce po roce střídat, ale to byla jen šedá teorie. Franka Wollman, profesora brněnské univerzity, jsem snad nikdy v Ústavu neviděl. Čas od času přicházel zato profesor Pražák, tehdy už nemocný, avšak do

chodu Ústavu asi příliš nezasahoval. Tohoto vzácného muže, který se zastavil vždy u každého pracovníka na pár slov, jsme přijímali s nesmírnou úctou, protože jsme v něm viděli - pro jeho působení za okupace a v květnových dnech - velkou osobnost moderních českých dějin. Pan profesor Mukařovský, v tu dobu už rektor Univerzity i předseda Československého výboru obránců míru, objevoval se v Ústavu sice častěji než Pražák, ale také jen pořídku, ač právě on měl na jeho osudy vliv největší. Hlavní rozhodnutí o tom, co se bude v Ústavu dělat, padala zřejmě v Mukařovského fakultní pracovně v Břehové ulici, kam za ním dr. Havel a někdy i jiní pracovníci museli přicházet.

Poměrně často objevoval se v Ústavu zato prof. Antonín Grund, elegantní a vlídný - a také vždy jaksi záhadný - muž chodící vždy rovně jako pravítko, který si pak v listopadu 1952 vzal život. Profesor Grund byl funkcionář staré Akademie, vykonával tuším funkci tajemníka komise, která Ústav pro českou literaturu zřídila, proto tedy ty časté návštěvy. Měl však i upřímný zájem o práci nás všech. Byl i významným badatelem, znalcem renesanční literatury, Erbena, zasloužilým vydavatelem spisů Viktora Dyka.

Ústav řízený tak složitě jako sotva narozené ÚPRČELI mohl by sotva pracovat tak dobře, jak pracoval, kdyby tu nebyl právě dr. Havel, který jej řídil po svém rozumu.

První ansámbl instituce byla společnost velice za-

jíímavá. Pro časy budoucí mělo by snad být zaznamenáno, že prvními pracovníky Ústavu pro českou literaturu byli PhDr. Rudolf Havel, PhDr. Josef Polák, PhDr. Felicitas Wünschová, PhDr. Věra Vrzalová a PhDr. Josef Moravec. K této skupině, která Ústav k 1.IX.1948 zakládala, přišli pak rychle pracovníci další, takže v době, kdy jsem v něm působil, pracovalo tu již čtrnáct lidí.

Z pracovního týmu Ústavu stál tehdy myslím nade všemi PhDr. Karel Polák, bohužel velmi záhy zesnulý, kterého jsme si všichni velmi vážili pro jeho ohromné vědomosti. Polák byl nesmírný pracant. Za svůj stůl, stojící uprostřed velkého knihovního sálu a zavalený horami knih a papíru, usedal bůhví kdy ráno a domů odcházel obyčejně až jako poslední. Polák však nejen na pracovišti denně moc a moc hodin seděl, ale i skutečně soustředěně pracoval. Tento zavalitý nevysoký muž, žák Fischerův i Pražákův, byl ustavičně zabořen do práce, z níž jsme ho žel co chvíli vyrušovali, aby nám v něčem poradil. A Polák skoro nikdy nezklamal. Dovedl snadno např. identifikovat i autory, které citoval Neruda, např. Börnea, a Goetha a Schillera znal snad z paměti. Tady někde - a u Havlových jazykových rad - se začala formovat má představa o znalci na slovo vzatém. Když snad náhodou něco hned nevěděl, s chutí se jal odpověď hledat, a většinou zase úspěšně. Nevzpomínám si nikdy, že by nám tento vášnivý diskutér, choleric co chvíli rudnoucí do červena, vynadal za ustavičné vyrušování. Polákovou velikou láskou byl Neruda. Bylo správné, že

89

když mi půjčil české humanistické divadelní texty, které si pro sebe za mladších let pořídil z knih i vzácných rukopisů.

PhDr. Josef Polák, později vysokoškolský pedagog, v době mého "angažmá" v Ústavu dosti dlouho stonal. Už tehdy byl jeho velkou láskou Josef Václav Sládek. S velikou chutí podílel se také na přípravě Památníku národního písemnictví, jak ještě povím dále, a nejen to, zůstal tomuto významnému dílu české kultury věren až do dneška. Byl to zřejmě hlavně on, kdo se nejurputněji stavěl a do dnes staví proti ničení expozice.

Mezi lidmi z druhého patra honosného paláce, pro jehož stavbu bylo v Praze poprvé použito betonu, utkvívá samozřejmě i PhDr. Felicitas Wünschová, zvaná obecně Fé, pozdější velezasloužilá tajemnice uměnovědné sekce ČSAV, která se denně zabořovala do oblaku kouře a kupy časopisů všech formátů, i PhDr. Anna Karasová, již především vděčíme za dokonalou edici Arbesova díla, a také vášnivá odbornářka PhDr. Věra Vrzalová, slavistka a překladatelka, která svými špatnými nervy ničila i mladé nervy mé.

Všichni tito pracovníci byli lidé blízcí Albertu Pražákovi, v němž viděli vědeckou autoritu a vzor. Byli to většinou členové Literárněvědné společnosti, sdružení značně různorodého, které snad spojovalo jen to, že neměli zrovna v lásce strukturalismus. Toto protistrukturalistické naladění ztrácelo však právě v tu dobu na síle i smyslu, protože téměř všichni čeští strukturalisté, jak

známo, přecházeli po druhé válce k marxismu. Všichni pracovníci také přispívali do Slovesné vědy. I Karel Polák, přesahující jako Fischerův žák metodu této skupiny, v této vědecké revui tiskl. Velmi mě kdysi zaujala jeho stať o Herrmannově románu U snědeného krámu. K pozitivismu, k literární koncepci Pražákově, měli blízko i PhDr. Julie Weingartová, dcera významného slavisty, která však záhy - jako žena československého diplomata - dočasně zmizela ve světě, i milá, skromná a obětavá PhDr. Zina Trochová a PhDr. Miroslav Laiške, jenž za studíí na fakultě dokonce dělal profesoru Pražákovi famula.

Do tohoto ansámblu přišel jsem tedy na podzim 1949 - a o něco později i můj přítel Kačer - jako žák Mukařovského. Dnes už toto vše dobře vím, mohu věci přesně formulovat, ale v době, kdy jsem v Ústavu začínal, byl jsem tak naivní, že jsem si neuvědomoval, že snad mám být nějakým předbojovníkem či okem pana profesora na akademickém pracovišti. Nevím také, zda si toho byl vědom Mirek. Byl jsem proto dosti smutný, když se mi po čase svěřil Karel Polák, že ve mně a Kačerovi kdekdo viděl Mukařovského špehy či fízly. Samozřejmě, Mukařovský byl formát, bylo by zcela pod jeho důstojnost, pod úroveň vědce, jímž se cítil a jímž také skutečně byl, ode mne žádat, abych mu snad donášel. Panu profesorovi pouze stačilo, že jsem podobně jako Kačer pomáhal realizovat úkoly, které Ústav řešil, že jsme uplatňovali své názory, které se často dosti \times lišily od názorů většiny, že jsme dis-

kutovali atd. Posilou Mukařovského skupiny v Ústavu se stal i PhDr. František Svejkský, nejtalentovanější odborník na starou českou literaturu, s nímž jsem se za studií na fakultě mezi kolegy setkal, a také PhDr. Miloš Pohorský, který však zpočátku pracoval s institutem jen jako externista.

Společné úkoly, jež se tehdy na Ústav jen valily, pracovní tým jednak diferencovaly, jednak sblížovaly, takže práce šla dobře kupředu.

Z pionýrské gardy Ústavu pro českou literaturu již někteří nežijí, odešli však už také dva z někdejších mladých posil - Miroslav Kačer a Miroslav Laiske. Kdyby žili, nechyběli by mezi gratulanty, a Rudolf Havel by je přivítal s otevřenou náručí. Laiske, bibliograf při bohu, neocenitelný spolupracovník celé české literárněvědné i divadelněvědné obce i po svém odchodu, zemřel roku 1975. **A Miroslav Kačer poprvé zamoutil svět, který jej měl rád, v létě 1978.**

Kačer byl z těch vzácných lidí, kteří obohacují a jaksí rozjasňují své přátele už pouhou svou existencí. Byl to člověk nesmírně charakterní. V době, kdy přišel do Ústavu, urputně hledal místo v životě, kolísal mezi divadlem a literaturou i mezi historiografií a teorií. Tento problém, který jej na počátku padesátých let patrně i načas odvedl z Ústavu na dobrovolnou brigádu do kladenských hutí, nikdy však naštěstí jednoznačně nevyřešil. Velikost jeho tvorby je právě v tomto napětí.

V letech, kdy přišel do Ústavu, zabýval se už hodně Tylem, z něhož nejprve připravil výbor statí pro Kritickou knihovnu Československého spisovatele. S výborem to bylo vlastně tak, že jej Ústavu zadal prof. Ferdinand Strejček, ale jeho práce, při všech zásluhách, byla již natolik vzdálena soudobému pohledu na Tyla i tehdejší ediční praxi, že jej Kačer musel zásadně předělat.

Mimo Ústav jsme v letech 1950-1951 připravovali pro nakladatelství Umění lidu - spolu s jinými autory - soubor statí o Jiráskových hrách, který však nakonec nevyšel. Autory sborníčku byli Antonín Dvořák, Miroslav Kačer, Jan Kopecký, Karel Kostroun, Miloš Pohorský, Vladimír Semrád a já. Když jsem pak s prof. Havránkem chystal v roce 1951 sborník k Mukařovského šedesátce, měl jsem v Kačerovi obrovskou oporu.

Smrt Kačírka, jak jsem mu od studií říkal, byla pro ty, kdož byli jeho přáteli, jednou z největších ztrát, které jim život připravil.

Ústavnímu hemžení, které Kačer v jednom dopise nazval pěkným blázincem, šéfoval Rudolf Havel. Havel, ač sám téměř nepublikoval, dovedl ke každému úkolu, sporu, problému, přistoupit ne snad jako manažér, který má v rukou moc, ale především jako odborník. Zasahoval plodně i v otázkách metodologických a názorových. Jednal s námi otevřeně a zpřímá. Dovedl říkat klidně - či jen s hlasem mírně vzrušeným - i věci nepříjemné. Kdysi mě pěkně sjel za jednostránkový portrét Arne Nováka a udělal moc dobře.

Kéž by se každému vědeckému mláděti dostal do cesty dr.Havel, který by jej srovnal, když místo pravdy poznání začne celkem bez znalostí povídat spíše to, co se zrovna "nahore" chce slyšet! Velice krásnou vlastností Rudy Havla bylo i to, že byl spravedlivý. Nikdy jsem se nesetkal s někým, kdo by jej obviňoval ze zaujatosti. Pěkně jednal s námi mladými. Slova, která mi po letech - v roce 1966 - napsal "... já jsem vás mladíčky tenkrát měl všecky rád a držel jsem s vámi...", odpovídají skutečnosti. Jinou jeho ctností byla veliká píle. Na kolika různých edicích se už tehdy podílel!

Tajemník Ústavu nenutil také své lidi, aby do práce chodili na minutu přesně, jak si to přála zejména Věra Vrzalová, lapající dokonce u dveří s jakousi rozkoší opozdilce, k nimž co chvíli patřil Mirek Kačer a já, protože jsme vyšli právě z fakulty a nebyli ještě zvyklí na pouta pracovní doby. Rudovi vždy šlo víc o to, aby se práce udělala, třeba i za stolem doma, jen když byla dobrá. Většinou to dopadalo tak, že jsme v pracovní době více méně vždy v Ústavu seděli a navíc si ještě dobrovolně nosili pěkné porce práce domů. Stav, který se vyvinul později na Strahově, že totiž odborný pracovník musí být v Ústavu většinou - kromě případných porad a schůzí - jen jednou týdně, nedovedl si tehdy nikdo snad ani ve snu představit.

Rudolf Havel přišel do Ústavu pro českou literaturu jako jeden z prvních z Havránkova tehdy už slavného Ústa-

vu pro český jazyk. Byl to už tehdy velký znalec české řeči, takže jsme se ani nedivili, že radil Olbrachtovi, Zápotockému či Seifertovi. Už tenkrát byl Havel typem "rozumného" filologa, jehož rozhodnutí se nikdy nepřiči- la zdravému rozumu. Když něco měl rozhodnout, nemyslel nikdy jen na zákony řeči, ale i na její krásu, na smysl sdělení, na člověka, k němuž se slovní projev obrací. Nebyl nikdy talmudistou české řeči, nechtěl se zapsat do paměti národa či spíše odborné obce nějakou reformou, slavným vrtochem, extrémem.

Ostatně i paní našeho vědeckého tajemníka byla ja- zkozpytcem na slovo vzatým.

Havel, vychovaný v Brně též Arne Novákem, měl blíz- ko k pražákovské skupině, ale plně k ní nepatřil. Exakt- ní myšlení filologa, jakož i práce v Havránkově ústavu, vedla jej i k studiu strukturalismu. Kromě toho Havel našel brzo lidsky vřelý vztah k Mukařovskému a Mukařov- ský k Havlovi, který se časem změnil v krásné přátelství. Nemělo by být zapomenuto, že dr.Havel patřil k těm nemno- ha lidem z Mukařovského okruhu, kteří mu zůstali přáteli až do smrti - Havel mu svým způsobem doslova dosloužil. K jeho novým pohledům na umění a literaturu přispíval jistě i stále vřelejší vztah k profesoru PhDr.Felixovi Vodičkovi, který vznikl už patrně dříve. Vodička začal spolupracovat s Ústavem - pokud vím - při promýšlení kon- cepce *edící klasiků a pak zejména - i o tom ještě něco po- vím - při práci na libretu expozice české literatury*

v Památníku národního písemnictví.

Tajemník tehdejšího Ústavu, člověk stranící pokroku, avšak vyhýbající se demagogii a frázi, zahájil počátkem října 1951 svým referátem též ústavní školení, které mělo přispět především k prohloubení metodologie naší práce. Šlo tu o jednu z akcí v předvečer připravované reorganizace České akademie věd a umění. Protože pomalu už nebylo kde na Národní sedět, ohlížel se Havel již od jara 1951 i po nových prostorách. Určitou naději dávala tehdy Valentinská ulice. Hledal cestu z problémů, které se během roku 1951 - v předvečer reorganizace Akademie - začaly vršit. "Nejrozumnější by bylo," psal mi za mé nemoci v dopise z 10. dubna 1951 do Karlových Varů, "aby nás už nějak postátnili a reorganizovali v rámci Akademie nové, nařídili referentům, nebo jednomu z nich, aby jeho první povinností byla práce v ústavu, a pak by to nějak šlo. Zatím to kulhá i při nejlepší vůli."

Různé úkoly se na mladý ústav ze všech stran jen hrnuly a Havel je energicky a většinou i úspěšně řešil. Vidím jej stále před sebou, jak s cigaretou v ruce něco s někým projednává. Utkvěl mi také jako muž dlouhých a trpělivých telefonických hovorů. /Měli jsme telefonní číslo 35984! Vidím jej ale také v té jeho tradiční radlovce a bundě, které přežily všechny módy, jaksi stále "ulítaného", jak jeho starostlivou pohyblivost pěkně charakterizoval Josef Polák, protože co chvíli musel někam z vážných důvodů zaběhnout, aby věci šly kupředu.

Nechce se ani věřit, co vše instituce dostala hned po založení na svá bedra, a ještě méně to, jak rychle nevelký kolektiv pracovníků celou řadu akcí zvládal. V době, kdy jsem byl v Ústavu, tedy od listopadu 1949 do prosince 1951, pracovali jsme na několika úkolech, které se týkaly více méně všech pracovníků, a kromě toho měli jsme i úkoly individuální. Několik z nás se podílelo na edicích kritik pro Kritickou knihovnu nakladatelství Československý spisovatel, rozjížděla se práce na sebraných spisech Boženy Němcové, Jana Nerudy a J.K.Tyla, chystala se tzv. Jiráskovská topografie, nakonec nevydaná, a začaly i práce na expozici Památníku národního písemnictví. Největší zájem o ústavní práci projevovalo tehdy nakladatelství Československý spisovatel, které řídil František Kautman. /Já však spíše přišel do styku s Ladislavem Fikarem, působícím tu ve funkci odpovědného redaktora./

V době, o níž vyprávím, zakládala se i ústavní knihovna, dnes už přímo proslulá svým bohatstvím, pro niž byl za knihovníka získán pan Hradlík. Protože lidi našeho věku bude třeba hodnotit nejen podle toho, co dobrého a nového udělali, ale i podle toho, co dobrého uchránili před zničením, ať už je to příroda či dílo člověka, budiž připomenuto, že Ústav se za vedení Rudolfa Havla hned zpočátku ujal velice vzácné knihovny Umělecké besedy a do svého základu pojal i velký soubor knih z pozůstalosti Josefa Bittnara. U zrodu archívu, který se časem značně rozrostl, stála pak paní Tesařová. Ještě tyto dny můžeme se s ní

v Ústavu potkat.

Zdá se mi, že už tehdy začal s Ústavem volně spolupracovat také Otto Gírgal, prvorepublikánský komunistický nakladatel, velice milý člověk a skutečný milene c umění, který i pro knihovnu i archiv - a také pro strahovskou expozici - zajistil díky svým stykům s kulturní obcí - ne jednu cennou publikaci a dokument.

V měsících, v kterých jsem byl zaměstnancem Ústavu, proseděli jsme všichni mnoho času i na schůzích, protože to byla doba přímo schůzovního obžerství. Schůzí bylo mnoho a byly většinou i nesmírně dlouhé. Kromě toho právě v tu dobu probíhaly první poválečné prověrky v KSČ. Na pracovišti se také konstituovaly některé nové organizace.

V jakém tempu jsme tehdy museli za vedení našeho jubilanta pracovat, mohu nejspíše ukázat na svém případě, protože pro to mám v notezech i korespondenci dost přesné podklady. Mým prvním úkolem bylo připravit svazek literárních statí T.G.Masaryka pro připomenutou už Kritickou knihovnu Československého spisovatele. Úkol jsem dostal koncem roku 1949 přímo od profesora Mukařovského. Už uprostřed února 1950 mohl jsem panu profesorovi předložit návrh výboru, v němž byly i některé do té doby nepublikované statí, které mi z Masarykova archívu půjčil tehdy v něm zaměstnaný prof.Patočka. Protože se ale ukázalo, že masarykovský soubor nebude moci vyjít, dostal jsem za úkol udělat výbor J.Neruda: O umění, Návrh výboru a poznámky dal jsem panu profesorovi v červnu 1950, korektury přišly 26.zá-

ří a na knižní trh se svazek dostal už 1. listopadu. Vzpomínám nostalgicky na pohotovost tehdejších nakladatelství a tiskáren. Komentáře, které jsem pro svazek vyrobil, však dobré nebyly, takže mi je právem v Listech filologických strhal PhDr. Vladimír Štěpánek. V témže roce jsem se trochu podílel i na výběru statí pro svazek J.K.Tyl: O umění, který připravoval Kačer. V listopadu dostal jsem pak ještě za úkol zlektorovat soubor vzájemné korespondence Eduarda Alberta a Jaroslava Vrchlického, připravený Bohuslavem Knoeslem, který vyšel až v roce 1954. Počátkem roku 1951 začel jsem se i do Veselého monografie o F.A.Šubertovi, a to opět z vyššího příkazu, zase šlo o posudek. V tomto roce jedenapadesátém, kdy jsem onemocněl žloutenkou a na několik měsíců vypadl z práce, dělal jsem však hlavně - s Věrou Vrzalovou - na svazku České divadlo II pro Sebrané spisy Jana Nerudy a na libretu pro strahovský památník. Korekturu svazku České divadlo II jsme odevzdali 5.zářím 1951 a již 25.října si jej lidé nosili domů z knihkupectví.

Velikou a krásnou prací, kterou jsme všichni žili, byla příprava sebraných spisů tří velkých klasiků. Není se čemu divit, vždyť jsme je všichni, ať už starší či docela mladí, opravdu milovali. Hlavním redaktorem spisů Boženy Němcové byl Bohuslav Havránek a členy redakční rady Antonín Grund, Rudolf Havel, Josef Hrabák a Miroslav Novotný. Havel byl také editorem - za vedení Havránkova - prvních dvou svazků, Národních báchorek a pověstí I-II,

které vyšly už roku 1950. Později také připravil - spolu s B.Havránkem a R.Skřečkem - edici Babičky, vydanou roku 1953. Vzpomínám si, jak mě těšilo, že jsem i já mohl drobně přispět ke zdaru spisů umělkyně, s níž jsem se setkával od dětství - už pro svůj původ z českého Severovýchodu - na každém kroku. Když totiž Havel nemohl v pražských fondech nalézt vzácná první vydání pohádek a báchorek, upozornil jsem jej na exempláře v českoskalickém Muzeu Boženy Němcové.

Bouřlivější a jistě i obtížnější byly počátky prací na sebraných spisech Jana Nerudy, protože šlo o dílo neobyčejně rozsáhlé. Řídící orgán sice zprvu nebyl ve svazcích uváděn, ale všichni jsme věděli, komu nejvíce edice tohoto díla leží na srdci. Z osobností mimoústavních to byl Jan Mukařovský, který měl Nerudu opravdu rád a dobře jej znal. A z interních pracovníků - jak jsme už pověděli - Karel Polák. O koncepci edice Nerudy, kterou Polák navrhl, vedly se však diskuse. Byly také podány - též můj - protinávry. Konala se i zajímavá sezení, při nichž se např. profesor Havránek vyslovoval k jazykové stránce edice.

Vzpomínám vděčně na týdny, kdy jsem si musel jaksí z "úřední povinnosti" přečíst kupu svazků Nerudova díla, vydaných kdysi Quísem a Novotným, které jsem dosud neznal, a hlavně se zabořil do mnoha ročníků Národních listů, vypůjčených pro ediční účely do Ústavu tuším z pražské Univerzitní knihovny.

Asi v roce 1950 přišel do Ústavu i PhDr. Miloslav Novotný, bývalý ředitel knihovny Národního muzea, tehdy už starší pán, rovněž velký znalec díla obou klasiků. /Proto byl i členem redakční rady spisů B.Němcové./ Milný, jak jsme mu říkali podle jeho novinářské šifry, uzavíral svůj plodný život. Protože však v tutéž dobu začal vydávat svůj Život Boženy Němcové a Život Jana Nerudy, nesžil se už plně s ústavními edicemi, ač některé svazky také připravil. Jeho "životům" vytýkal kromě toho K.Polák, rival odborný i názorový, nepřesnost v přetisku dokumentů.

Jako první svazek nové edice Nerudových spisů vyšly - už v roce 1950 - Povídky malostranské v edici K.Poláka.

Vzpomínám si, s jakou radostí jsme brali do rukou první svazky spisů obou klasiků.

Vydání souboru díla Boženy Němcové a Jana Nerudy byl veliký čin naší kritikou a kulturněpolitickými činiteli nedoceněný. Když se po mnoha letech práce uzavřel rozsáhlý soubor Nerudova díla, obrátil jsem se dopisem na tehdejšího šéfredaktora Tvorby PhDr.Jiřího Hájka s návrhem, aby se k tomuto mimořádnému činu v listu vyjádřila řada specialistů, zejména historik českých a evropských dějin, historik Prahy, literatury, hudby, divadla, výtvarného umění, etnograf, žurnalista, filolog-bohemista a zkušený editor atd., ale na dopis mi neodpověděl. Byl jsem šťastný, že jsem mohl být - byť většinou jen jako divák - u počátku těchto dvou velkých edičních akcí, kte-

ré budou sloužit generacím.

Také edice díla J.K.Tyla se začala promýšlet. "Na Tyla se konečně sešla redakce, rozjíždíme se, je to moc hezké," psal mi do Jaroměře 29.dubna 1951 Kačer, "ale zase to znamená pro mne práce až nad hlavu, protože neovládám řemeslo a musím se při vší práci všemu od začátku učit." Duší tylovské edice, jež se naplno rozběhla až v době, kdy jsem v Ústavu již nepracoval, byl zpočátku právě M.Kačer, a z externistů J.Hájek, A.Jedlička, J.Kopecký, M.Otruba, F.Strejček a V.Štěpánek. Hlavním redaktorem díla v době jeho startu byl Antonín Grund. Tato jména alespoň čteme na prvním svazku, Dramatických báchorkách, vydaných v roce 1953.

Jiráskovskou topografií, uloženou Ústavu k vypracování v roce 1951, nedělal naproti tomu nikdo rád. Byl to jeden z mnoha podniků jiráskovského výročí. Určitá nechuť k tomuto nepromyšlenému projektu nerostla však z nechuti k Jiráskovi. Uprostřed května 1950 udělali jsme si dokonce ústavní výlet do Jiráskova kraje. Zastavili jsme se na Opočně, byli i na Skalce u starého židovského hřbitova nad Zlatým potokem, postáli v Hronově u Mistrova hrobu a prošli si Ratibořice. Výletu, který jsem jaksi organizoval s lokálpatriotismem mně vlastním, účastnil se kdekdo. Za brány hlavního města vyjel si tehdy i Ruda Havel s paní, Karel Polák, Pepíček Moravec, Mirek Heřman, Věra Vrzalová, Fě Wünschová i ještě jiní a s nimi naši milí hosté docent Thon, pro-

esor Grund a profesor Skřeček. S dr. Rudolfem Skřečkem jsem se na výletě velmi sblížil. Náchodsko se mu tehdy tak zalíbilo, že se tam pak snad rok co rok o dovolené vracel. V Ratibořicích navštívili jsme i učitele Krtičku, zasloužilého budovatele Muzea Boženy Němcové v České Skalici. A den před tímto setkáním představil jsem v Hronově svým spolupracovníkům z Ústavu k maturitě se právě chystající slečnu Marii Vlachovou z Červeného Kostelce, která se o několik týdnů nato stala mojí paní.

Také s průzkumem vztahu české literatury k horníkům, což byl další uložený úkol, to nedopadlo dobře, protože do takové v podstatě pozitivisticky registrující práce neměl v Ústavu nikdo chuť.

Tak jako na edicích klasiků, dělali jsme s velikým zaujetím i na libretu expozice Památníku národního písemnictví. Ten velký a krásný úkol dostal Ústav na jaře 1951. Na přípravě koncepce a scénáře jsme se podíleli snad všichni. Hodně času věnoval věci i Mukařovský.

"Jak je důležitý Památník české kultury," psal mi 29.IV. Mirek Kačer, "svědčí to, že Mukařovský chodí na všechny schůze a věnuje jim celé odpoledne." Především se však práci na libretu a scénáři věnoval prof. Vodička, takže se nakonec stal duší této významné akce. /Také prof. Buriánek, jak vyplývá z Kačerových dopisů, se podílel na koncepci libreta./ Byl to věru nádherný a vysloveně pionýrský úkol vyložit široké veřejnosti českou literaturu především opticky, a také škola myšlení, neboť jsme

všichni museli urputně hledat podstatu jednotlivých jevů a osobností. I když se práce rozbíhaly a vrcholily v době největšího dogmatismu, koncepci expozice a její realizaci v jednotlivých sálech krásného strahovského areálu poznamenal celkem nepatrně, takže mohla sloužit dlouhá léta - a zčásti slouží dodnes. Starou literaturu v krásném ambitu a objevených sálech ukázali veřejnosti Svejkovský, Mareš, Daňhelka a zřejmě ještě i jiní odborníci. Rudolf Havel připravoval expozici Rukopisů a Jungmanna, Josef Polák Jana Kolára a Havlíčka, Věra Vrzalová Palackého a Šafaříka, Kačer počátky českého profesionálního divadla a J.K.Tyla, já pak chystal sálek Příprava pro vzmach národní kultury, tedy léta padesátá a počátek desetiletí dalšího, a hlavně - Jana Nerudu. /Po mém odchodu z Ústavu do-
dělával Nerudu PhDr.Jiří Hruběš./ Ostatní autoři vypadli mi už bohužel z paměti, libreto této akce uchovalo se však v mém archívu. Při přípravě expozice dostávali jsme se často do kontaktu s PhDr.Mojmírem Otrubou, který v té době byl jako zaměstnanec rodícího se Památníku národního písemnictví věru povoláním a nesmírně zaujatým organizátorem celé akce, i s jinými pracovníky. V komisi, která čas od času přišla do sálů přehlédnout, jak instalace pokračuje, byl i akademik Zdeněk Wirth, Vojtěch Pavlásek a František Nečásek. Jestliže Nečásek byl duch výrazně dogmatický a politický, který spíše lidi svými připomínkami otravoval, pak Pavlásek působil jako pravý opak. Byl to vzácný člověk, nadšený, povzbuzující, starostlivý, oběta-

vý, Jméno tohoto komunisty ze staré školy by vždy mělo být v této souvislosti připomínáno! Když se dělal Strahov, říkalo se, že Nejedlý té akci nepřeje. Jeho náměstek Pavlásek byl však ochoten pro zdar Strahova udělat vše.

A přece se právě z objektu budovaného památníku šířil ve velkém Nejedlého kult! Zásahu o něj měl Emanuel Famiřa, manuálně velice šikovný člověk, který pro expozici vyrobil např. i Guttenbergův tiskařský stroj. Hlavním zájmem Famiřovým bylo však zřejmě vyrábět, pro prodej busty Zdeňka Nejedlého. Měl jich ve své pracovně vždy hned několik.

Před otevřením Památníku národního písemnictví, kterého se účastnil i prezident republiky Antonín Zápotocký, napsal Rudolf Havel do Obrany lidu z 6.května 1953 článek o významu expozice.

"Když byl v roce 1951 vyzván Ústav pro českou literaturu, aby zorganizoval vypracování ideového, literárněvědného podkladu pro toto muzeum," napsal tu mimo jiné, "bylo jasno, že tato práce souvisí s novým pohledem na dějiny naší literatury, že souvisí s vypracováním marxisticko-leninského pohledu na vývoj našeho písemnictví. Byly utvořeny pracovní kolektivy pro jednotlivá období naší literatury, nastala obtížná, horečná a v pravdě budovatelská práce; znamenalo to znovu prostudovat všechny literární materiály, vybrat je k účelům výstavním, zhodnotit je a vyložit v historické souvislosti; a pak ve spolupráci s výtvarníky."

Při práci na Strahově kladl se vlastně základ ke všem pozdějším pokusům o postižení cesty české literatury až na prah naší doby. Také já tu mnoho získával. Teprve po letech jsem si uvědomil, jak mi zkušenosti z práce na Památníku národního písemnictví přišly vhod při budování velké syntézy české divadelní kultury.

Když se Památník otevíral, nebyl jsem však již v Ústavu, ale na divadelní fakultě AMU, kam jsem doslova utekl za Mukařovského stonání koncem roku 1951. Všechno mě totiž táhlo k divadlu. Na DAMU jsem ostatně v tu dobu - od února 1950 - už externě přednášel a také moje první větší tištěné práce - doslov k Lucerně /1950/ a M.D.Rettigová /1951/ - se týkaly divadla. S přáteli v Ústavu jsem se loučil ve chvíli, kdy se už chystalo založení nové Akademie. Tehdy jsem ovšem netušil, že se do Ústavu pro českou literaturu za několik let dokonce velmi rád vrátím a že budu znovu sloužit - pod přítelem Rudou.

Když jsem byl pověřen k 1.lednu 1956 funkcí externího vědeckého vedoucího Kabinetu pro studium českého divadla v nové Akademii, považoval jsem za správné navštívit Rudu Havla, tehdy už úřadujícího na Strahově, hned v prvních minutách života této instituce, protože Kabinet byl založen jako oddělení Ústavu. Napochodoval jsem k němu hned v pondělí 2.ledna 1956 o 8.30 spolu s Lyou Říhovou a Vladimírem Procházkou, prvními interními zaměstnanci divadelního pracoviště, abychom se ohlásili.

Ruda nás otcovsky přivítal, nabídl cigaretu, popřál

vše dobré a daroval nám symbolicky Ottův divadelní slovník jako první knihu pro Kabinetní knihovnu. A ještě něco nám daroval: volnou ruku, svobodu bádání a svoje sympatie pro naše snažení!

To jsme ovšem poznali až během let.

Po audienci v jeho strahovské pracovně jsme se pak pro my, jádro nové akademické instituce, odebrali se svazkem slovníku v ruce do nevytopeného lokálu hotelu Savoy k první pracovní poradě.

František Černý

a s druhým ve Valentinské, kde v jedné pracovně trděl Miroslav Heřman s A.M. Pišou, v druhé vpravo Pišovy Volker-girls Zina a Julinkou a v malé místnosti uprostřed direkt Leiske u dvoustoli, kam se měly vnést dvě novičky, aby se učily za 6000 staré měny (1200 v nové) ušlechtilému bibliografickému na různých Kostnických jiskrách... Ede- tak, to nebylo jako teď, aby si kdejaký mladíček a diplo- ma ještě neoschlý přišel do ústavu rovnou bédet; pákně mcerpovat članačky o literatuře, ročník, čárka, rok,